

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΝΟΤΙΟΣ ΣΙΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ... ΟΠΩΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ;
ΚΙΝΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ ΤΟΥ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟΥ

Δημήτρης Λύτρας

Σύνοψη

Καθώς για τους ρεαλιστές και τους νεορεαλιστές το σύγχρονο, διεθνές πολυπολικό σύστημα θεωρείται άναρχο, εφόσον δεν υπάρχει μία ανώτατη αρχή που να μπορεί να επιβληθεί έναντι ενός κράτους ή μίας ομάδας κρατών, προϋπόθεση για την κατανόηση και την ανάλυση της διεθνούς πολιτικής είναι η απομόνωση μίας περιφέρειας, μίας ομάδας κρατών ή ενός κράτους. Στο παραπάνω πλαίσιο θεωρητικής σκέψης, η ρεαλιστική σχολή επιχειρεί να εξηγήσει πώς η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης στα τέλη της δεκαετίας του 1980 έφερε στο φως μία νέα πραγματικότητα για τις διεθνείς σχέσεις. Δύο εκ των δυνάμεων που προέκυψαν στην νέα τάξη πραγμάτων είναι η Κίνα και η Τουρκία.

Τόσο η Κίνα στην Νότια Σινική Θάλασσα όσο και η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο επιδεικνύουν μαξιμαλιστική διάθεση ως προς τις απαιτήσεις τους. Η ένταση στις δύο περιφέρειες δεν περιορίζεται στις κυριαρχικές διεκδικήσεις των παράκτιων κρατών αλλά έχει μία σαφή διεθνή γεωπολιτική διάσταση με φόντο την διάθεση των δύο αναθεωρητικών χωρών να αναδειχθούν σε περιφερειακές και παγκόσμιες δυνάμεις. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η σύγκριση και η διερεύνηση α) των αιτιών της ανόδου των δύο αναθεωρητικών δυνάμεων, β) των ηγεμονικών τους οραμάτων, γ) των κυριαρχικών τους διεκδικήσεων έναντι των υπολοίπων παράκτιων κρατών και των διεθνών παραγόντων στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου και του Δικαίου της Θάλασσας, δ) του ρόλου της γεωπολιτικής και της ενεργειακής ασφάλειας στην αναθεωρητική τους πολιτική.

Ρεαλισμός, ηγεμονισμός και ο πολύ-πολικός κόσμος

Το διεθνές σύστημα στην ολότητα του, για τους ρεαλιστές και για τους νεορεαλιστές θεωρείται άναρχο καθώς δεν υπάρχει μία ανώτατη αρχή η οποία μπορεί να επιβληθεί έναντι ενός κράτους ή μίας ομάδας κρατών. Συνεπώς, στον σύγχρονο πολύ-πολικό κόσμο προκειμένου να αναλυθεί επιστημονικά επιχειρείται η κατηγοριοποίηση του συστήματος, ο επιμερισμός σε μικρότερα συστήματα, η εξέταση του ως προς την εσωτερική και την εξωτερική αλληλεπίδραση των μονάδων που το αποτελούν και η καταγραφή των αποτελεσμάτων που προκύπτουν. Στο άναρχο διεθνές σύστημα, το κράτος αποτελεί τον σημαντικότερο και ισχυρότερο παράγοντα.

Στο παραπάνω πλαίσιο θεωρητικής σκέψης, η ρεαλιστική σχολή επιχειρεί να εξηγήσει πώς η τελική πτώση της Σοβιετικής Ένωσης στα τέλη της δεκαετίας του 1980 έφερε στο φως μία νέα πραγματικότητα για το διεθνές σύστημα, την διεθνή πολιτική και τις διεθνείς σχέσεις.

Έτσι, η σταθερότητα που προσέφερε ο διπολισμός τελικά υποχώρησε σε μία νέα πραγματικότητα και στην ανάδειξη ενός πολυ-πολικού συστήματος. Μία από τις δυνάμεις που θα προκύπταν στην νέα τάξη πραγμάτων, κατά τον Waltz θα ήταν και η Κίνα. Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που προώθησε ο Deng Xiaoping και ακολούθησαν τελικά οι επόμενοι ηγέτες του Κινεζικού Κομμουνιστικού Κόμματος, παράλληλα με το ιδιόμορφο καπιταλιστικό οικονομικό μοντέλο και από κοινού με το συγκεντρωτικό, μονοκομματικό πολιτικό μοντέλο απελευθέρωσαν την τεράστια δυναμική της κινεζικής οικονομίας. Συνεπαγωγή της οικονομικής ανάκαμψης και της στρατιωτικής ενδυνάμωσης είναι οι διεκδικήσεις της Κίνας σε περιφερειακό επίπεδο και ευρύτερα στην Νότια Σινική Θάλασσα λόγω της γεωπολιτικής, της γεωστρατηγικής αξίας και του «φημιζόμενου» ενεργειακού της πλούτου της περιοχής.

Η αναδυόμενη και διαρκώς εντεινόμενη πολύ-πολική γεωπολιτική πραγματικότητα με την μετατροπή του μεταψυχροπολεμικού κόσμου από "Pax-Americana" σε "Post-American" παρείχε και στην Τουρκία περισσότερους βαθμούς ελευθερίας προκειμένου να αναπτυχθεί σε περιφερειακό επίπεδο. Οι γεωπολιτικές αλλαγές καθόρισαν σταδιακά την νέα ατζέντα της Τουρκίας η οποία εμπνέεται από ένα νέο-οθωμανικό όραμα το οποίο βασίζεται στην αντίληψη της για το στρατηγικό και πολιτισμικό της βάθος. Κεντρικό ενδιαφέρον στην νέα αναθεωρητική και επιθετική σχεδόν προς όλες τις κατευθύνσεις εξωτερική πολιτική της Τουρκίας έχει η Ανατολική Μεσόγειος.

Νότια Σινική Θάλασσα όπως... Ανατολική Μεσόγειος;

Με γεωγραφικούς όρους η Νότια Σινική Θάλασσα καλύπτει μία επιφάνεια 3.5 εκατομμυρίων τετραγωνικών μέτρων και περικλείεται από το Βασίλειο του Μπρουνέι, την Ινδονησία, την Μαλαισία, την Κίνα, τις Φιλιππίνες, το Βιετνάμ και την Ταιβάν. Περισσότερα από 250 νησιά, ύφαλοι, βράχοι και Ατόλες αποτελούν πλέον σημεία διεκδίκησης μεταξύ των παράκτιων κρατών. Σε αυτές τις διαμάχες, η Κίνα επιδεικνύει μαξιμαλιστική διάθεση. Όλα τα παράκτια κράτη στην Νότια Σινική Θάλασσα διεκδικούν χωρικά ύδατα, Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) και υφαλοκρηπίδα. Παρά το γεγονός πως τα υπόλοιπα κράτη υποστηρίζουν τις διεκδικήσεις τους βάσει των γεωγραφικών δεδομένων, το Πεκίνο διεκδικεί σχεδόν το σύνολο της θάλασσας, άρα και των θαλάσσιων πόρων και του γεωστρατηγικού πλεονεκτήματος που απορρέει από τον έλεγχο της. Το πνεύμα του θαλάσσιου πατριωτισμού που διαπνέει την κινεζική κοινωνία ενσωματώνεται στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής από το κράτος στην Νότια Σινική Θάλασσα. Οι Κινέζοι προσπερνούν όλη την επιχειρηματολογία των άλλων πλευρών επιμένοντας στα ιστορικά δικαιώματα τα οποία δεν προβλέπονται στο Διεθνές Δίκαιο. Η στάση της Κίνας ερμηνεύεται από τον John Mearsheimer ως ο απώτερος σκοπός της Κίνας να ηγεμονεύσει στην περιοχή, το οποίο για να επιτευχθεί πρέπει παράλληλα να ανακόψει οποιοσδήποτε άλλες ηγεμονικές βλέψεις μπορεί να έχει ένα άλλο ασιατικό κράτος ή οι ΗΠΑ.¹

Στην Ανατολική Μεσόγειο η βασικότερη πρόκληση είναι η οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών και κυρίως η ανάπτυξη και διανομή των ανακαλυφθέντων και των πιθανών κοιτασμάτων φυσικού αερίου (ΦΑ) στην περιοχή. Στην Ανατολική Μεσόγειο το πρόβλημα οριοθέτησης εντοπίζεται κυρίως μεταξύ Τουρκίας-Κυπριακής Δημοκρατίας και Τουρκίας-Ελλάδας στην βάση των πολλών ελληνικών νησιών και της εγγύτητας τους στην ηπειρωτική Τουρκία καθώς επίσης στα προβλήματα οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών που προκύπτουν λόγω της αδυναμίας επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος και την διατήρηση της τουρκικής κατοχής στο βόρειο μέρος του νησιού. Τουρκία και Ελλάδα δεν έχουν διαφορές μόνον σε νομικό επίπεδο αλλά διαφωνούν για το ποιες είναι οι διαφορές τους, γεγονός που κάνει την κατάσταση ακόμα πιο περίπλοκη. Η Τουρκία δεν δέχεται πως δεσμεύεται έναντι του άρθρου 3 της UNCLOS, ούτε από το εθιμικό Διεθνές Δίκαιο.

¹ John J. Mearsheimer, "The Inevitable Rivalry: America, China, and the Tragedy of Great-Power Politics," *Foreign Affairs* 100, no. 6 (2021): 48-59.

Ενέργεια και Γεωπολιτική στις δύο θάλασσες

Το γεωγραφικό σημείο που δύναται να συγκεντρώσει τις αξιώσεις των κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας αλλά και να εξασφαλίσει ή να διατηρήσει την οικονομική τους πρόοδο είναι η Νότια Σινική Θάλασσα. Η Νότια Σινική Θάλασσα στην σύγχρονη εκδοχή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας χαρακτηρίζεται ως βασική οδός για το διεθνές εμπόριο καθώς είναι η μόνη θαλάσσια γραμμή που συνδέει τον Ινδικό και τον Ειρηνικό Ωκεανό. Από την Νότια Σινική Θάλασσα διάπλουν συνολικά εμπορεύματα αξίας άνω των 5 τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Έτσι, η ελεύθερη και απρόσκοπτη διέλευση των εμπορευμάτων από τα δύο πιο σημαντικά σημεία ελέγχου, δηλαδή βορείως στην Ταιβάν και νοτίως στα στενά της Malacca καθιστούν τα νερά της περικλειστής θάλασσας γεωστρατηγικά πολύ σημαντικά τόσο για την Κίνα όσο και για τις παγκόσμιες μεγάλες αλλά και ανερχόμενες δυνάμεις. Συνεπώς, η οικονομική ανάπτυξη και η σταθερότητα τόσο της Κίνας αλλά και των υπόλοιπων παράκτιων κρατών, αλλά και κρατών του ειρηνικού ωκεανού εξαρτάται καθοριστικά από τον έλεγχο των νερών της Νότιας Σινικής Θάλασσας. Προκειμένου η Κίνα να εξασφαλίσει την υπεροχή της στην περιοχή έχει προχωρήσει στην μεγαλύτερη ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας στη σύγχρονη ιστορία της.

Το κινεζικό οικονομικό θαύμα και η στρατιωτική γιγάντωση «οδήγησαν» την κινεζική εξωτερική πολιτική σε αυξημένη επιθετικότητα έναντι των παράκτιων κρατών και σε καινούργιες γεωπολιτικές αξιώσεις. Η Κίνα με σαφήνεια και στρατηγική διεκδικεί την αντιστροφή των γεωπολιτικών συσχετισμών στο σύνολο της Νότιας Σινικής Θάλασσας. Η στρατηγική του Πεκίνο μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας υβριδικός πόλεμος στο πλαίσιο του οποίου χρησιμοποιούνται οικονομικά μέσα, απλοί πολίτες (οι ψαράδες) και η ακτοφυλακή, ενώ τα στρατιωτικά μέσα κινούνται εκφοβίστηκα έναντι των υπολοίπων κρατών καθώς ρεαλιστικά δεν μπορούν να βρουν ισχυρό αντίπαλο.

Η πλειονότητα του εισαγόμενου πετρελαίου για την Κίνα διαπλέει την Νότια Σινική Θάλασσα. Το γεγονός αυτό από μόνο του είναι αρκετό ώστε η Κίνα να επικεντρώνει την προσπάθειά της στα επικαλούμενα σημεία πνιγμού όπου μία πιθανή διακοπή της απρόσκοπτης διέλευση των πλοίων θα προκαλούσε ένα καίριο πλήγμα στην κινεζική οικονομία. Το εξαγόμενο πετρέλαιο που διέρχεται από την Νότια Σινική Θάλασσα καταλήγει κατά συντριπτική πλειοψηφία στην Κίνα η οποία υποδέχεται το 42% του συνόλου. Για το Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο (ΥΦΑ), η Νότια Σινική Θάλασσα αποτελεί επίσης πολύ σημαντικό θαλάσσιο διάδρομο μεταφοράς καθώς για το 2016 διήλθε περίπου το 40% του παγκόσμιου εμπορίου.

Βασική υπόθεση για την επεξήγηση της διαμάχης των παράκτιων κρατών είναι ο εικαζόμενος ορυκτός πλούτος ικανός να συγκριθεί, βάση σεναρίων, με τα αποθέματα των κρατών του Περσικού Κόλπου. Όμως, τα γεωλογικά δεδομένα δεν αποδεικνύουν την ύπαρξη πολύ μεγάλων αποθεμάτων υδρογονανθράκων, ενώ ό,τι έχει ανακαλυφθεί βρίσκεται σε διαφιλονικούμενα θαλάσσια υπεδάφη. Η πραγματική ποσότητα εκμεταλλεύσιμων υδρογονανθράκων στην Νότια Σινική Θάλασσα δεν είναι ικανή να ανατρέψει την μειωμένη παραγωγή που παρουσιάζει η Κίνα, ενώ μία αποτελεσματικότερη διαχείριση της ζήτησης καλύπτει ευκολά τα οφέλη που μπορεί να προκύψουν από εξορύξεις. Η ενεργειακή ασφάλεια λοιπόν της Κίνας, ούτε εξασφαλίζεται, ούτε και ενισχύεται από τα ρεαλιστικά αποθέματα στην Νότια Σινική Θάλασσα. Καθώς λοιπόν οι Κινεζικές εισαγωγές ολοένα και αυξάνονται η γεωστρατηγική αξία της Νότιας Σινικής Θάλασσας αυξάνεται ανάλογα.

Στην αναθεωρητική συμπεριφορά της Τουρκίας αποδίδονται δύο αιτιάσεις. Είτε η Τουρκία επιδιώκει να εξασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια και συμπεριφέρεται επιθετικά προκειμένου να συμπεριληφθεί στα όποια σχέδια τελικά θα επικρατήσουν για την εκμετάλλευση και διοχέτευση των κοιτασμάτων ΦΑ στην αγορά, είτε το έρεισμα είναι γεωπολιτικό και η Τουρκία επιδιώκει να αναθεωρήσει την τάξη πραγμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο υιοθετώντας επεκτατική πολιτική, διεκδικώντας έναν ρόλο περιφερειακού ηγεμόνα. Ο τουρκικός νέο-οθωμανισμός στην Ανατολική Μεσόγειο αντιμετωπίζεται με όχημα την ενέργεια. Αξιολογώντας τη στάση της Ελλάδας, της Κύπρου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου συμπεραίνεται ότι δεν αναγνωρίζουν την Τουρκία ως περιφερειακή ηγεμονική δύναμη.

Παρόλα αυτά, η Τουρκία είναι μία ισχυρή στρατιωτικά χώρα. Η Τουρκία διαθέτει τον δεύτερο μεγαλύτερο στρατό στην Βορειοατλαντική Συμμαχία (με πρώτες των ΗΠΑ). Κατά την διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών ανέπτυξε ένα σύγχρονο πολεμικό ναυτικό στην Ανατολική Μεσόγειο εξυπηρετώντας το δόγμα της Γαλάζιας Πατρίδας όπως αυτό εξυφάνεται με σαφήνεια τα τελευταία χρόνια. Οι τουρκικές αναθεωρητικές αξιώσεις ξεδιπλώνονται από τις Κρητικές ακτές μέχρι τον Λίβανο και το Ισραήλ χρησιμοποιώντας ως όχημα το ψευδοκράτος, την αυτοαποκαλούμενη Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου. Η στάση της τουρκικής κυβέρνησης όμως δεν απειλεί μόνο το επισφαλές status quo στην περιοχή αλλά και την ίδια την συνοχή του NATO στην συγκεκριμένη πτέρυγα.

Η επιθετικότητα της Τουρκίας και οι γεωπολιτικές εξελίξεις οξύνουν πλέον πολύ έντονα την αντιπαράθεση με την Ελλάδα και ακόμα περισσότερο με την Κύπρο. Οι εντάσεις, παρότι έχουν ιστορικά ερείσματα, στρέφονται κυρίως γύρω από την εκμετάλλευση – διαμετακόμιση των κοιτασμάτων ΦΑ και πετρελαίου και ανάγονται στον καθορισμό της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας.

Συμπεράσματα

Τόσο η Κίνα όσο και η Τουρκία αποπειρώνται να αμφισβητήσουν είτε τις διεθνείς συνθήκες είτε τις προβλέψεις του διεθνούς δικαίου οι οποίες διαμόρφωσαν και εγγυόνται τα σύγχρονα σύνορα τους. Προτάσσοντας την «ιστορική» αδικία εις βάρος τους και εκμεταλλευόμενες τα σύγχρονα γεωπολιτικά περιθώρια δράσης επιδιώκουν συστηματικά και στρατηγικά να αναθεωρήσουν την περιφερειακή και διεθνή τάξη. Έτσι, Τα δύο κράτη παρουσιάζουν σημαντικά κοινά χαρακτηριστικά και σημαντικές διαφορές ως προς την εφαρμοσμένη περιφερειακή και διεθνή πολιτική, χαρακτηριστικά τα οποία τις κατατάσσουν στις αναθεωρητικές δυνάμεις.

Ως προς τα αίτια της ανόδου των δύο κρατών στο διεθνές σύστημα παρατηρείται η κοινή αλληλουχία οικονομικής ανάπτυξης, ενίσχυσης των ενόπλων δυνάμεων και όξυνσης των αναθεωρητικών διεκδικήσεων. Τα παράκτια κράτη στην Νότια Σινική Θάλασσα αναγνωρίζουν την Κίνα ως ηγεμονική δύναμη στην περιοχή, σε αντίθεση με την Ανατολική Μεσόγειο όπου ο τουρκικός ηγεμονισμός δεν είναι γενικά αναγνωρισμένος, ούτε αποδεκτός. Αντιθέτως γίνεται αντιληπτός ως μεγαλομανής και ανεδαφικός

Ως προς το ηγεμονικό τους όραμα, προκειμένου να εμποδώσουν την περιφερειακή τους δύναμη επιδιώκουν την αλλαγή των γεωπολιτικών συσχετισμών πρωτίστως με την συμμετοχή τους σε Διεθνείς Οργανισμούς και την σημαντική ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων.

Ως προς τις κυριαρχικές διεκδικήσεις έναντι των υπολοίπων παράκτιων κρατών και των διεθνών παραγόντων τα δύο κράτη ερμηνεύουν το Διεθνές Δίκαιο και το Δίκαιο της Θάλασσας καιροσκοπικά.

Ως προς τον ρόλο της γεωπολιτικής και της ενεργειακής ασφάλειας στην εφαρμογή αναθεωρητικών πολιτικών από τις δύο χώρες, κοινό καθοριστικό παράγοντα αποτελεί η ενεργειακή εξάρτηση των δύο κρατών από τις εισαγωγές ενέργειας.

Δεν αναμένεται σε εύλογο χρονικό διάστημα τα δύο κράτη να αναζητήσουν επίλυση των διαφορών τους με τα υπόλοιπα παράκτια κράτη μέσα από το Διεθνές Δίκαιο, αλλά αντίθετα αναμένεται να οξύνουν την αναθεωρητική τους πολιτική.

Βιβλιογραφία

- Beckman, Robert. "The Un Convention on the Law of the Sea and the Maritime: Disputes in the South China Sea." *The American Journal of International Law* 107, no. 142 (2010): 142-163. <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2010/08/Beckman-THE-UN-CONVENTION-ON-THE-LAW-OF-THE-SEA-AND-THE-MARITIME-DISPUTES-IN-THE-SCS.pdf>
- EIA. "Energy Overview." *U.S.A. Energy Information Administration*. 2020, 1-18.
- Gilpin, Robert. "International Politics in the Pacific Rim Era." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 505 (September 1989): 56-67.
- Gullett, Warwick. "The South China Sea Arbitration's Contribution to the Concept of Juridical Islands." *Questions of International Law Journal* 47, no. 5 (2018): 5-38.
- Hoffman, C. "Neo-Ottomanism, Eurasianism or Securing the Region? A Longer View on Turkey's Intervensionism." *Conflict, Security & Development* 19, no. 3 (2019): 301-07.
- Mearsheimer, John J. "The Inevitable Rivalry: America, China, and the Tragedy of Great-Power Politics." *Foreign Affairs* 100, no. 6 (2021): 48-59.
- Mitchell, Martin D. "The South China Sea: A Geopolitical Analysis." *Journal of Geography and Geology* 8, no. 3 (2016): 18. http://www.geographicalinsights.com/uploads/1/0/9/2/109251369/south_china_sea_jog_copy.pdf.
- Papastravridis, Efthymios. *The Greek-Turkish Maritime Disputes: An International Law Perspective* (Policy Paper #36). Athens: ELIAMEP, July 2020. <https://www.eliamep.gr/en/publication/%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B8%CE%B1%CE%BB%CE%AC/>
- Tsakiris, Theodoros. "The Energy Security Evolution of the Eastern Mediterranean and The Spectrum of Turkish Revisionism." In *The New Eastern Mediterranean Transformed*, Edited by Aristotle Tziampiris, Foteini Asderaki, 139-158. Springer, 2021.

Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co., 1973.

Waltz, Kenneth N. "The Emerging Structure of International Politics." *International Security* 18, no. 2 (1993): 44-79.

Yalvaç, Faruk. "Approaches to Turkish Foreign Policy: A Critical Realist Analysis." *Turkish Studies* 15, no. 1 (2014): 117-38.